

Violeta Meiliūnaitė – dr., Lietuvių kalbos instituto vyresnioji mokslo darbuotoja
Moksliniai interesai: geolingvistika, regionų tvarumas, tarmių kaita
El. paštas: violeta.meiliunaite@lki.lt

Violeta Meiliūnaitė – Ph.D, Institute of the Lithuanian Language, senior research fellow
Research interests: geolinguistics, sustainability of regions, changes of dialects
E-mail: violeta.meiliunaite@lki.lt

Violeta Meiliūnaitė

Lietuvių kalbos institutas

TARMIŲ GYVYBINGUMO MATMENYS XXI A. PRADŽIOJE

Anotacija

Pastaraisiais dešimtmečiais tarminis kalbėjimas nustojo būti komizmo raiškos forma ir įgijo kur kas didesnę prestižą. Tiesa, dėl pasaulio globalėjimo tarmės jau nebesiejamos su aiškiai apibrėžtu arealu – jos peržengė ne tik tradicines geografines ribas, bet ir tapo kūrybos ir bendravimo socialinėse medijose priemone. Be to, visuomenėje akivaizdus polinkis atsisakyti dialektologinio ir etnografinio Lietuvos skaidymo dichotomijos ir kuo glaudžiau sutapatinti tarmes ir etnografinius regionus. Taigi atsiribojant nuo tarmės, kaip statiškos ir uždaros sistemos, suvokimo, galima daryti prielaidą, kad prisitaikiusios prie šiuolaikinės visuomenės poreikių jos turi visas galimybes gyvuoti ir vystytis.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: tarminis kalbėjimas, etnografinis regionas, socialinės medijos, tarmiška kūryba.

Abstract

Over recent decades, speaking in dialects has lost its aspect of comic expression, and attained a much greater degree of prestige. In fact, owing to processes of globalisation, dialects are no longer tied to a clearly defined habitat: they have transcended traditional geographical boundaries, and have become an instrument of creative work and communication on social media. Furthermore, the public have a clear inclination to abandon the dichotomy of the dialectological and ethnographic segmentation of Lithuania, and to match dialects to ethnographic regions as closely as possible. Therefore, by distancing ourselves from perceiving a dialect as a static and closed-ended system, we can assume that dialects have every opportunity to survive and evolve, if they adapt to the needs of modern society.

KEY WORDS: dialectical speaking, ethnographic region, social media, dialectical creative work.

Įvadas

Pastaruoju metu gana madinga kalbėti apie tarmes, jų grožį ir svarbą, iš esmės nutolta nuo tarmės kaip komizmo priemonės literatūroje ar dramoje suvokimo, nuo tarmiškai kalbančio žmogaus tapatinimo su žemesniu socialiniu sluoksniu. Tai esminis pokytis lyginant su XX a. antrosios pusės pesimizmu, kuris, žvelgdamas į tarmę kaip uždarą sistemą, buvo beskelbiąs tarmių mirtį. Ši kaita susijusi su daugeliu veiksnių – visuomenės pastangomis populiarinti tarmes, 2013 metų paskelbimu Tarmių metais Lietuvoje ir pan. Tai paskatino ir žinomus asmenis palankiai atsiliiepti apie tarmes, padėjo sustiprėti tarmių prestižui. Vertybinio požiūrio kaita lėmė ir realius tarminių kalbos variantų vartosenos pokyčius. Naujausi tarmių tyrimai, atsisakę tarmės, kaip uždaros sistemos, suvokimo, perėjo į naują lygmenį, kuriame nagrinėjama tarmių raida, tarpusavio sąveika ir perspektyvos. Vis dėlto reikia atkreipti dėmesį į keletą veiksnių, kuriais XXI a. pirmųjų dešimtmečių tarminiai kalbos variantai skiriasi nuo vadinamųjų tradicinių tarmių.

Šio straipsnio *tikslas* – aptarti šiuos skirtumus, remiantis mokslininkų tyrimais, viešąja nuomone ir tarmių apraiškomis. Išsikelti tokie *uždaviniai*: 1) aptarti tarmės, kaip regioninio kalbos varianto, traktuotės slinktis; 2) pristatyti naujas tarminio kalbėjimo raiškos sritis; 3) išskirti, kokia lietuvių kalbos tarmių samprata yra siūloma viešosios nuomonės. Taigi šio straipsnio *objektas* – dviejų pirmųjų XXI a. dešimtmečių tarminis kalbėjimas ir jo raiškos erdvės.

Iš esmės iki šiol nebuvo kreipta didesnio dėmesio į esminį tarminio kalbėjimo sąlygų pokytį, atsiradusį globalėjant pasaulio ekonomikai, didėjant gyventojų migracijai ir vis augant socialinių medijų vaidmeniui. Akivaizdu, kad keičiantis gyvenimo tempui, informacijos perdavimo būdams ir greičiui prie šių procesų turi prisitaikyti ir tradicinės tapatybės elementai, kuriems, be abejonės, priskirtinos ir tarmės. Vykdamas šį tyrimą, peržiūrėtos tarmiškai išleistos knygos, aptartas algoritmas, kaip sakytinė kalba virsta rašytine, ir su tuo susijusios problemos, peržvelgta populiarioji informacija apie tarmes, skirta vaikams, taigi formuojanti pirmąsias žinias apie dialektologinę lietuvių kalbos skirstymą.

Tarmių gyvybingumo matmenys globalėjančiame pasaulyje

Pirma. Tarmė, arba dialektas, tradiciškai suprantama kaip regioninė tam tikros kalbos atmaina. Kitaip tariant, tarminis kalbos variantas yra vienas iš tam tikros vietos atpažinimo rodiklių (plačiau žr. Ivić, Crystal 2014). Anot Johno Tomlinsono, globalėjančiame pasaulyje žmonės yra vis glaudžiau susaistomi tarpusavyje ekonominiais saitais, kurie silpnina tradicinę vietos ir jos kultūros ryšį (plačiau žr. Tomlinson 2002, 12, 39). Taigi šiomis sąlygomis tradicinis ir viet-

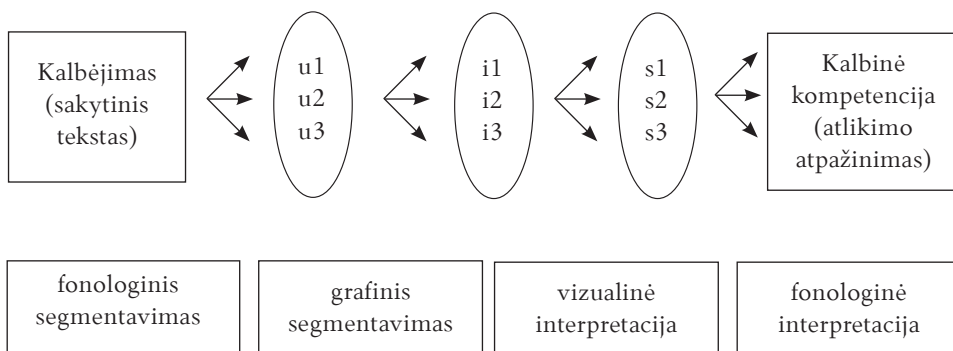
niams kalbos variantams palankus vietiškumas retai beižmanomas (tiesa, nepalankus jis ir kitoms su vieta siejamoms kultūros sritims, pvz., dainoms, plačiau žr. Žičkienė 2019, 65–68).

Antra. Tradiciškai manyta, kad tarmė yra kokybiška tik tuo atveju, kai pateikėjas, kalbėtojas yra patyręs kuo mažesnę kitų kalbos variantų poveikį. Ši sąlyga irgi beveik neturi galimybių būti patenkinta. Didžiąja dalimi dėl to, kad nepriklausomai nuo tarminio kodo reiškimosi vietos, sunkiai rastume teritoriją, neveikiamą bendrinės kalbos. Taigi tarminis kalbėjimas nuolat – oficialiose įstaigose, per spaudą, radiją, televiziją ir pan. – patiria oficialiojo lietuvių kalbos kodo poveikį.

Trečia. Tarminis kalbos variantas paprastai suvokiamas kaip sakininės kalbos variantas. Jis neturi nusistovėjusios rašybos, todėl sudėtingai perduodamas kitaip nei žodiniu būdu. Be to, reikia turėti omenyje tai, kad tarminis kalbėjimo variantas, kaip ir sakininė kalba apskritai, yra kompleksinis reiškinys, kurį itin sudėtinga patikimai perteikti rašmenimis.

Raštu beveik neižmanoma perteikti kalbėjimo tempo, intonacijos, prasminių akcentų, o kūno kalbos tuo labiau (apie sakininio teksto virtimo rašytiniu problematiką žr. Meiliūnaitė 2015 ir ten nurodytą literatūrą). Be to, tekstus esame linkę skaityti sau įprasta maniera, t. y. mes skaitome tekstą pridėdami tokių savybių, kurių pateikėjas nė neišsivaizdavo esant. Todėl kito tarminio kalbėjimo varianto atstovui beveik neižmanoma tokių tekstų perskaityti tinkamai (1 pav.).

Taigi ar tokiomis sąlygomis galima kalbėti apie gyvas ir gyvybingas tarmes. Naujais tyrimais (žr. Mikulėnienė, Meiliūnaitė 2014; Mikulėnienė, Meiliūnaitė 2017; Balčiūnienė, Meiliūnaitė, Rinkauskienė 2019; Kardelis 2019; Urbanavičienė, Petrokienė 2018 ir kiti) rodo, kad galima ir reikia. Tiesa, būtina atsiriboti

1 pav. Teksto užrašymo ir perskaitymo algoritmas (čia *u* – užrašytojas, *i* – grafinė išraiška, *s* – skaitytojas), sukurtas pagal Miethaner 2000, cit. iš Meiliūnaitė 2015a

nuo tarmės, kaip uždaros sistemos, nesąveikaujančios su aplinka, supratimo. Siekiant išvengti terminologinės painiavos, toliau bus vartojamas *tarminio kalbėjimo* terminas. Žinoma, dėl dominuojančio bendrinės kalbos poveikio ir sovietmečiu primygtinai taikyto neigiamo požiūrio ugdymo sistemoje kai kurios ypatybės yra pakitusios. Todėl mokslo darbuose imta kalbėti ne tik apie skiriamąsias ypatybes, bet ir apie tas, kurios egzistuoja kalbėtojams sąmoningai nefiksuojant (plačiau žr. Mikulėnienė, Meiliūnaitė 2014 ir pan.).

Stambėjant gyvenvietėms, natūraliai stambėja ir tarminio kalbėjimo teritorijos. Geolingvistikos (dinamiškosios dialektologijos) tyrėjų darbuose pasirodo *geolekto* sąvoka. Tai „nehomogeniškas (nevienalytis) regioninis kalbos variantas, neturintis labai aiškių geografinių ribų arealo“ (žr. Mikulėnienė, Meiliūnaitė 2014, 37, 41 ir ten nurodytą literatūrą). Kitaip tariant, mažėja susiskaidymas, nyksta ryškiosios ribos, ir tradicinės šnekotos jungiasi vienos su kitomis didesnio panašumo pagrindu. Jei atkreipsime dėmesį į mokslo darbuose pasirodančius sociokultūrinių tinklų žemėlapius (Čepaitienė 2016, 142; Balčiūnienė, Meiliūnaitė, Rinkauskienė 2019, 73), nesunkiai galėsime pasakyti, kad didesnio kalbinio panašumo kriterijus nėra vienintelis. Į lingvistinius procesus aktyviai įtraukiamas socialinis dėmuo. Siekdami patenkinti savo sociokultūrinius poreikius, žmonės migruoja į vieną ar kitą infrastruktūriškai stipresnę vietovę, tad tokiu „koncentrinu“ principu ir formuojasi didesni tarminio kalbėjimo arealai. Juose į bendrą tarminį kodą susilydo skirtingos vietovės, pasižyminčios ne tik bendrosiomis ypatybėmis, bet ir tam tikru statistiškai nereikšmingu smulkesnių ypatybių įvairavimu, kuris netrukdo pateikėjams tapatintis su arealu.

Tiesa, negalima be išlygų tapatinti administracinio vieneto ir vietos tarminio kalbėjimo gyvybingumo. Viena vertus, rekreacinėse zonose dažnu atveju įsikuria ne vietos, o geriau ekonomiškai išsivysčiusių regionų atstovai, kurie iš viso nedalyvauja arba tik minimaliai įsitraukia į vietos socialinį, taigi ir kalbinį, gyvenimą. Pavyzdžiui, nustatyta, kad punktų, formaliai priskiriamų tradicinei rytų aukštaičių anykštėnų patarnei, sunykusių yra palyginti nedaug, bet, vertinant kalbinių ypatybių išlaikymą, pasakytina, kad „mentalinis pranašumas vis dėlto atitenka kur kas labiau nykstantiems <...> uteniškiams“ (Mikulėnienė, Meiliūnaitė 2014, 264). Taigi demografinis kriterijus nėra pakankama sąlyga tarminiam kalbėjimui išlaikyti ir plėtotis.

Yra ir kitas, tam tikra prasme visiškai priešingas, vietiskumo kriterijaus nepaisantis, bet tarminiam kalbėjimui palankus aspektas. Regioniniu pagrindu kuriasi kraštiečių draugijos, siekiančios išlaikyti savo kultūrinį tapatumą ir ryšį su gimtuoju regionu. Šios draugijos veikia didesniuose miestuose ir buria iš tam tikrų vietų kilusius žmones, pvz., joniškietiškos draugija Vilniuje „Sidabra“, rokiškėnų klubas „Pragiedruliai“, uteniškių kraštiečių klubas „Indraja“ ir pan. Viena

vertus, jie palaiko etninės tapatybės bruožus net ir nutolę nuo gimtųjų vietų, kita vertus, tokiomis sąlygomis gyvuojantį tarminį kalbėjimą greičiausiai galime gretinti su lietuvių kalbos raida išsivijoje – veikiami kitų sąlygų nei „kontinentiniai“ tarminio kodo vartotojai, šie „išeiviai“ šiek tiek atitrūksta nuo natūralios savo regioninio kalbos varianto raidos. Tad neretai išlaiko (matyt, galima naudoti ir terminą *užkonservuoja*) tas tarmines ypatybes, kurios buvo būdingos jiems gyvenant savo gimtosiose vietose, o kartu ir įgyja tam tikrų bruožų, kurių natūraliai vystantis tarminiam kalbėjimui neatsirastų.

Tiesa, kol tarminis kalbėjimas lieka vien šnekamosios kalbos lygmenyje, jo sklaida ir išlikimas labiausiai priklauso nuo to, kiek sklandžiai vyksta natūralus jo perdavimas iš kartos į kartą. Šiek tiek stabilesnę padėtį įgyja tie tarminiai variantai, kurie turi vienokią ar kitokią rašto istoriją. Tarminių tekstų skverbimasis ne tik į spaudą, bet ir į socialinius tinklus kloja pamatus ilgesniam tarminio varianto išlikimui ir platesnei vartosenai. Tiesa, tenka grįžti prie to, kad be galo sunku tiksliai rašmenimis perteikti sakininės kalbos bruožus. Tokiose svetainėse kaip *zaliazole.lt* pateikiama tarmiška kūryba yra puikus būdas kiekvieno tarminio kodo vartotojams atsiskleisti. Tik skaitant tai, kaip žmonės įvardija savo šnektą, akivaizdu, kad kalbėtina apie liaudiškąją tarmių klasifikaciją, dažniausiai pagrįstą administraciniu principu: Švenčionių tarmė, rytų aukštaičių rokiškėnų tarmė. Viena vertus, tai prastokai atskleidžia tradicinę tarmių klasifikaciją, kita vertus, puikiai rodo eilinio vartotojo santykį su tarmių klasifikacija.

Tarmiška kūryba publikuojama tiek spausdintais leidiniais, tiek ir sklinda per socialinius tinklus. Verta paminėti dvi tarmiškos kūrybos almanacho „Bundanti versmė“ dalis (2013 m. ir 2014 m., abi sudarė Gaudentas Kurila), kuriose publikuojami kelerius metus rengtų tarmiškos kūrybos konkursų (apie juos plačiau žr. Svidinskas 2013, 7) nugalėtojų darbai. Nors šie leidiniai bene geriausiai pristato įvairių Lietuvos regionų kūrybą, tačiau akivaizdu, kad kiekvienas kūrėjas (labiausiai tai pasakytina apie aukštaičius, nes žemaičių tarmės rašyba gana sunorminta) ieško būdų perteikti savojo tarminio varianto specifika. Dažniausiai pasirenkama rašyti fonetiniu pagrindu, tačiau tekstai nekirčiuoti, todėl kai kurie bruožai, kuriuos puikiai atpažintume sakininiame tekste, užrašyti pranyksta, ir labai tikėtina, kad tinkamai vieną ar kitą tekstą perskaitys tik to paties arba artimo tarminio varianto atstovas.

Kiek geriau tarminius bruožus atskleidžia knygelės su kompaktinėmis plokštelėmis – klausantis įrašytų tarminių kūrinių neprasprūsta kirčiavimo dalykai, tokie svarbūs šiaurinėms aukštaičių šnektoms. Iš tokių knygų verta paminėti du labai ryškius leidinius: Vlado Braziūno „Saula Svalio“ (Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2014; pirmą kartą publikuota pavadinimu „Saula prė laidos“, 2008) ir Stasio Eidrigevičiaus „Giedanti gaidžio galva“ (Vilnius: Apostrofa, 2016). Abu

leidiniai pristato tradicinę panevėžiškių patarmę, greta pateikiami tarmiškai ir bendrine kalba užrašyti tekstai, o prie knygų pridėtos plokštelės leidžia pasiklausyti, kaip savo kūrinius skaito autoriai. Taigi galima susidaryti patį tiksliausią vaizdą apie tai, kaip turėtų skambėti vienas ar kitas tekstas.

Tarmiškai parašytų tekstų, ypač sulaukus valstybinio palaikymo tarmėms, pasirodė tikrai gausiai. Šiame straipsnyje nesiekama jų registruoti, tiesiog norima pasidžiaugti, kad ne tik išskirtinai stipria etnine savimone pasižymintys žemaičiai, bet ir kiek „kuklesni“ aukštaičiai išdrįso parodyti, kad kuo puikiausiai galima kurti savo gimtuoju tarminiu variantu. Bene simptomiškausia tokius leidinius apibūdina vienos iš knygelių pratarmė:

Šią eilėraščių knygėlę skiriu savo dideliam anūkiui ir visiems Pakruojo krašto vaikams.

Tarmė – pirmoji jūsų visų išmokta kalba, kurią girdėjote namuose iš tėvelių, senelių lūpų. Darželyje, mokykloje išmokote kalbėti bendrine lietuvių kalba, bet linkiu niekada gyvenime nepamiršti ir pirmosios savo kalbos – tarmės, kuri primins jums mūsų krašto istoriją, kalbą, čia gyvenusius ir gyvenančius žmones (Kazlauskienė, 2013).

Daugelis knygelių nepretenduoja į nacionalinį žinomumą, tai greičiau savosios, prigimtinės tapatybės atskleidimas ir įtvirtinimas, pastanga susieti kelias kartas. Tokie leidiniai tikrai labai svarbūs tam tikros vietos lygmeniu ir stiprina jos kultūrinį tapatumą bei prestižą. Jie leidžiami nedideliais tiražais, silpnai platinami ir reklamuojami, plinta per vietos renginius ir platesniu, nacionaliniu, lygmeniu rezonanso nesulaukia. Taigi yra palyginti sunkiai prieinami ir skirti siauram skaitytojų ratui.

Todėl itin svarbios dabartinei tarmiškumo raiškai tampa šiuolaikinės technologijos ir medijos. Tarmiškumui ir etninei tapatybei stiprėti ir išlikti padeda tokios populiaros iniciatyvos kaip „Facebook“ grupė „Suskalbėjimai“, kurios paskirtis įvardijama šitaip: „Galem rašyt visa, kas gražu ir padoru, ale tik mūsų šnektom“ [žiūrėta 2019 12 17]. Čia dalijamasi įvairiais tapatybiniais dalykais: tradicinėmis ir sumodernintomis tradicinėmis dainomis, kūryba ir pan., aptariamoms ir aktualijoms. Yra ir į žemaičių kūrėjus orientuotų „Facebook“ paskyrų, pvz., „Žemaitėška rašliava“: „mīlontīms savēm, sava gīvenēma ē sava žemelē. Jok na vēin douna esam kontēnē...“ [žiūrėta 2019 12 17]. Tarminių tekstų galima aptikti ir atskirų kūrėjų paskyroje. Į socialinius tinklus įsitraukę tarminio kalbėjimo variantai akivaizdžiai paneigia mintį apie tarmių sustabarėjimą, menką dinamiškumą ar nykimą. Aiškiai matyti, kad tarmiškai galima puikiai reaguoti tiek į kasdienes aktualijas, ties ir patenkinti saviraiškos poreikius.

Vienas dalykas aiškiai atsiskleidžia tiek tokio tipo kūrėjų darbuose, tiek ir plačiojoje visuomenėje apskritai – sunkiai apčiuopiama skirtis tarp etnografinio ir

tarminio skirstymo. Eiliniam vartotojui kur kas patogiau pasitelkti dvinarį savęs priskyrimą tam tikram kalbėjimo variantui. Pirmiausia pasirenkamas etnografinis regionas ir pridėjama gyvenamoji vieta: aukštaitis nuo Rokiškio (Zarasų, Utenos ar pan.), dzūkas nuo Varėnos ir t. t. Viena vertus, tai atskleidžia palyginti gilų savosios tapatybės suvokimą, kita vertus, skatina tarminio skirstymo stambėjimą. Tokiam stambėjimui puikias sąlygas sudaro ir kai kurie viešosios kultūros elementai. Pavyzdžiui, išleistas labai patrauklaus dizaino arbatos rinkinys, kuris vadinasi „Lietuvos regionų arbatos rinkinys“. Čia pateikiama keturių rūšių arbata – „Žemaitiu erbeta“, „Aukštaičių arbata“, „Cikra dzūkų arbata“ ir „Suvalkiečių arbata“ (žr. 2 pav.).

Joms įvardyti pasirinkti tarminiai pavadinimai, tiesa, regionams atstovauja po vieną pavadinimo formą, atspindinčią ryškią fonetinę ypatybę. Taigi taip iš esmės formuojama mintis, kad tarmės ir etnografiniai regionai yra artimi.

Populiarioji vaikų kultūra taip pat remia tokią sampratą. Štai patraukliame ir palyginti paklausiam leidinyje „Kakės Makės enciklopedija. Apie Lietuvą“ pateikiama tokia informacija: „Mūsų kalba turi dvi pagrindines tarmes – aukštaičių ir žemaičių. Tačiau visuose Lietuvos regionuose kalbama savitai“ (Čebatorienė, Dubickienė 2018, 74). Be to, čia pat, tarmėms aprašyti skirtame puslapyje, pateikiami patrauklūs vaikų, tapatinančių save su etnografiniais regionais (*Aš – aukštaitė. Aš – dzūkė*), portretai. Taigi, iš esmės formuojama ta pati žinia: tarminė ir etnografinė tapatybės gali būti sutapti. Tiesa, tolesniame puslapyje pateikiami žodžių pavyzdžiai (*pyns, pėns, peins, mergelė, mergučė, mergikė, mergoita* ir kt.) rodo, kad tarminis įvairavimas yra labai margas, bet tai nėra kaip nors verbaliuzuota.

Tokie pavyzdžiai yra labai patrauklūs plačiajai visuomenei, todėl pastangos žmonių sąmonėje atskirti tarminį ir etnografinį skirstymą neduoda vaisių. Ne-

2 pav. „Lietuvos regionų arbatos rinkinio“ dėžutės fragmentas

paisant to, kad kartais akivaizdžiai rodomas skirtingų skirstymų santykis ir žemėlapyje iliustratyviai pateikiama informacija, kad regionai apima ne po vieną patarmę (žr., pvz., žemėlapi iš Meiliūnaitė 2015), patrauklesnis atrodo kompleksinio tipo klasifikavimas, kai žmonės grupuojami ne vien kalbiniu, bet ir kitais kultūriniais požymiais (apranga, kulinarija, mentalitetas ir pan.).

Apibendrinimas

Taigi reikia pabrėžti, kad XXI a. pradžioje lietuvių kalbos tarmės iš esmės yra gyvybingos, tik nebėra tokios atsiskyrusios kaip mažesnio žmonių mobilumo laikais. Dėl išvietinimo, labiausiai susijusio su ekonomikos globalėjimu, jos jau nebegali būti tapatinamos tik su viena aiškiai apibrėžta vieta. Atsiranda tarminių variantų, gyvuojančių atskirai nuo savo prigimtinio arealo. Be to, dėl demografinių, sociokultūrinių ir infrastruktūrinių priežasčių tarminio kalbėjimo variantai jungiasi į stambesnius darinius, kurie, objektyviai vertinant, šiek tiek primena tradicinius etnografinius regionus. Taigi ir paplitęs dialektologinio bei etnografinio skirstymo tapatinimas tampa vis pagrįstesnis. Be to, tarmiškai kuriančių žmonių – tiek profesionalių menininkų, tiek ir mėgėjų – skaičiaus augimas rodo, kad šis kalbos klodas anaip tol nėra išsemtas, jis produktyvus ir gyvybingas. Jo gyvybingumą ypač gerai atskleidžia tai, kad tarminiai kalbos variantai puikiai prisiderina prie laiko reikalavimų, jais bendraujama socialinėse medijose, pasižymnčiose išskirtine dinamika ir temų gausa.

Literatūra

- Balčiūnienė, Meiliūnaitė, Rinkauskienė 2019 – Asta Balčiūnienė, Violeta Meiliūnaitė, Regina Rinkauskienė. *Kupiškėnų, uteniškių ir panevėžiškių paribio šnektos XXI amžiuje*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
- Čebatorienė, Dubickienė 2018 – *Kakės Makės enciklopedija. Apie Lietuvą*. Vilnius: Alma littera.
- Čepaitienė 2016 – Agnė Čepaitienė. Vakarų aukštaičių kauniškių ir rytų aukštaičių panevėžiškių sociokultūriniai tinklai. *Taikomoji kalbotyra* 8, 136–159. Prieiga internetu: www.taikomojikalbotyra.lt
- Ivić, Crystal 2014 – Pavle Ivić, David Crystal. Dialect. In *Encyclopædia Britannica*. Prieiga internetu: <https://www.britannica.com>
- Kardelis 2019 – Vytautas Kardelis. *Arealinis tipologinis lietuvių tarmių kompleksiškusmas. Aukštaičiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Kazlauskienė 2013 – Karolina Kazlauskienė. *Mano pirmieji skaičiai. Mana pirmieji skaičė*. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
- Meiliūnaitė 2015 – Violeta Meiliūnaitė. [Aukštaitijos] Patarmės. In *Lietuvos etnografiniai regionai*. Kaunas: Terra Publica, 48–49.
- Meiliūnaitė 2015a – Violeta Meiliūnaitė. Antano Baranausko tarmių tekstai – kvaziaautentiškų tekstų chrestomatija. *Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos*, t. IV. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 248–258.

- Miethaner 2000 – Ulrich Miethaner. Orthographic transcriptions of non-standard varieties: The case of Earlier African-American English. *Journal of Sociolinguistics*. Special Issue: *Non-standard Orthography*, Vol. 4, Iss. 4, 534–536.
- Mikulėnienė, Meiliūnaitė 2014 – Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė (sud.). *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Mikulėnienė, Meiliūnaitė 2017 – Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė. Tarmiškumo matmuo Lietuvos etnografinių regionų struktūroje. In *Naujos regionų tapatybės konstravimas: integralumas, sumanumas, konkurencingumas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 169–195.
- Svidinskas 2013 – Algirdas Svidinskas. Pratarmė. In *Bundanti versmė: tarmiškos kūrybos almanachas*. Vilnius: Diemedis.
- Urbanavičienė, Petrokienė 2018 – *Rytų aukštaičių patarmė: kaita ir pokyčiai*. Sud. Jolita Urbanavičienė, Ritutė Petrokienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Tomlinson 2002 – John Tomlinson. *Globalizacija ir kultūra*. Vilnius: Mintis.
- Žičkienė 2019 – Aušra Žičkienė. *Savaiminė daina: nežymus būvis, tradicinės struktūros, vietinės reikšmės, globali raiška*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Violeta Meiliūnaitė

MEASUREMENTS OF THE VITALITY OF DIALECTS AT THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY

Summary

Dialects, their beauty and importance, have recently been quite a fashionable topic; people have almost moved away from perceiving a dialect as a comic form of expression in literature and drama, from seeing someone who speaks in dialect as belonging to an inferior social class. This is a key development, compared to the pessimistic approach of the second half of the 20th century, grounded on the perception of a dialect as a closed-ended system. The dismissal of the possibility for the development of a dialect would highlight its demise. The direction of research has followed the change in attitudes based on values. According to methods and assumptions of geolinguistic research, dialects were seen as shifting and interacting systems. Nonetheless, dialects have departed slightly from their textbook definition in their own right as well. In the early 21st century, they can no longer be connected directly to a particular fixed area, and often function outside their ‘homeland’.

Even though the transcription of speaking in dialect into the characters of the standard language is a very difficult thing to achieve, there has recently been a surge in creative work on dialects, work appearing both in traditional forms, such as bespoke books or collections of works, and on social media, in Facebook groups populated by people who can speak and regularly use dialects.

Dialectical research suggests that regions of dialectical speaking that transcend the limits of traditional Lithuanian dialects are taking shape, covering the areas of several subdialects or more. These formations are called regiolects. They are becoming similar to the traditional ethnographic regions of Lithuania, in terms of their area and structure. This increasing similarity corresponds with the general public's attitude in abandoning the dichotomy of the dialectical and ethnographic segmentation of Lithuania. Furthermore, this approach is promoted both by the industry and by popular information targeting children.

And so, by merging into formations in a semblance of the ethnographic regions, by transcending their traditional geographical boundaries, and by beginning a fully fledged life on social media, dialects will be able to survive in the future.